

Nederlandse Grammatica

Woordvolgorde in een zin:

De basisvolgorde van een Nederlandse hoofdzin is:

- * Onderwerp (wie doet wat ?)
- * Persoonsvorm (wat doet het onderwerp ?)
- * Meewerkend voorwerp (waar je aan/voor voor kunt zetten)
- * Bijwoordelijke bepaling van tijd en plaats (wanneer en waar gebeurt het)
- * Lijdend voorwerp (ondergaat de handeling)
- * Werkwoordelijke en niet-werkwoordelijke rest. (benadrukt de persoonsvorm)

Voorbeeldzin:

Peter heeft Jasper gisteren in de tuin een appel gegeven

In deze zin is:

Peter (onderwerp)
heeft (persoonsvorm)
Jasper (meewerkend voorwerp)
gisteren (bijwoordelijke bepaling van tijd)
in de tuin (bijwoordelijke bepaling van plaats)
een appel (lijdend voorwerp)
gegeven (werkwoordelijke rest)

Wanneer je de zin in de vragende vorm wilt zetten, moet je de persoonsvorm en het onderwerp omdraaien, dus:

Heeft Peter Jasper gisteren in de tuin een appel gegeven ?

Staat in de vragende zin het onderwerp toch voor de persoonsvorm, dan geeft dat een vraag aan, waarop het antwoord eigenlijk al duidelijk is:

Peter heeft Jasper gisteren in de tuin een appel gegeven ?

Ook deze zinnen zijn, hoewel ze in een andere volgorde staan, grammaticaal toch correct::

- * *Aan Jasper heeft Peter gisteren in de tuin een appel gegeven.*
- * *Gisteren heeft Peter Jasper in de tuin een appel gegeven.*
- * *In de tuin heeft Peter Jasper gisteren een appel gegeven.*
- * *Peter heeft gisteren in de tuin een appel aan Jasper gegeven.*
- * *Peter heeft gisteren Jasper in de tuin een appel gegeven.*

Lidwoorden:

In de Nederlandse grammatica kennen we 3 lidwoorden:

- * **de** (bepaald lidwoord)
- * **het** (bepaald lidwoord)
- * **een** (onbepaald lidwoord)

de wordt gebruikt voor een zelfstandig naamwoord dat mannelijk, vrouwelijk of meervoud is.

het wordt gebruikt voor een zelfstandig naamwoord dat onzijdig is.

een kan alleen gebruikt worden bij een zelfstandig naamwoord dat enkelvoud is.

Bijvoorbeeld:

De straat waarin ik woon. (bepaald)

Het boek dat ik lees. (bepaald)

Elke stad heeft wel **een** winkelstraat. (onbepaald)

Bij de- en het-woorden komt achter het bijvoeglijke naamwoord een –e.

Bij een-woorden valt bij het-woorden de e achter het bijvoeglijke naamwoord weg.

Bijvoorbeeld:

De grote stad.

Het mooie meisje.

maar het is ook:

Een mooi meisje. (dus zonder e achter het bijvoeglijk naamwoord, het is namelijk **het** meisje).

Maar het is wel:

Een grote stad. (dus wel weer met een e achter het bijvoeglijk naamwoord, het is namelijk **de** stad).

Bij samengestelde woorden, wordt altijd het lidwoord gebruikt van het laatste gedeelte van dit samengestelde woord:

Bijvoorbeeld:

Krantenartikel.

Het is **de** krant en het is **het** artikel, dus wordt het **het** krantenartikel.

Boekenkaft.

Het is **het** boek en het is **de** kft, dus **de** boekenkaft.

Talen krijgen altijd als lidwoord: **het**

het Duits

het Engels

het Frans

het Thais,
enz.

Aardrijkskundige namen met een bijvoeglijk naamwoord krijgen ook als lidwoord: **het**

Bijvoorbeeld:

het mooie Bangkok
het warme Pattaya
het zonnige Thailand

Uitzonderingen zijn echter aardrijkskundige namen die een meervoud aangeven.

Bijvoorbeeld:

de machtige Verenigde Staten
de oude Nederlanden

De windrichtingen krijgen ook **het** als lidwoord:

- * **het** noorden
- * **het** oosten
- * **het** zuiden
- * **het** westen

Sporten krijgen ook het als lidwoord:

- * **het** voetbal
- * **het** handbal
- * **het** basketbal
- * **het** hockey

Werkwoorden krijgen ook **het** als lidwoord:

- * **het** zwemmen
- * **het** denken
- * **het** rennen
- * **het** eten

Woorden die eindigen op: -je, -isme, -asme, -gram, -ment, -sel, -um krijgen ook **het** als lidwoord (vaak zijn dit woorden die wij uit een vreemde taal “geleend” hebben).

-je	het huis je
-isme	het boedh isme
-asme	het spas me
-gram	het pentag ram (maar let op het is wel: de kilogram)
-ment	het segm ent
-sel	het omhul sel
-um	het consorti um (maar let op het wel de petroleum en de datum)

Zelfstandige naamwoorden:

Meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een medeklinker krijgen de uitgang **-en** in het meervoud.

Bijvoorbeeld:
stoel – stoel**en**
arts – art**sen**

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een **-s** krijgen in het meervoud een **z**.

Bijvoorbeeld
huis – huiz**en**
buis – buiz**en**

Wanneer de laatste lettergreep van een zelfstandig naamwoord dat op een medeklinker eindigt een niet beklemtoonde **e** bevat, krijgt het meervoud de uitgang **-s**.

Bijvoorbeeld:
tafel – tafel**s** (-el bevat een niet beklemtoonde e)

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een klinker (**-a, -e, -i, -o**) krijgen in het meervoud als uitgang een **-s**.

Bijvoorbeeld:
agente – agent**es**
etui – etui**s**
cadeau – cadea**us**
essay – essay**s**
jockey – jocke**ys**
cowboy – cowbo**ys**

Wanneer echter verwarring zou kunnen ontstaan over de uitspraak van het meervoud, wordt achter de klinker een apostrof (') geplaatst.

Bijvoorbeeld:
radio – radio'**s** (zonder 's zou de uitspraak radios zijn)

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op **-ie** of **-ij** en waarvan de klemtoon op de laatste lettergreep ligt krijgen de uitgang **-en** in het meervoud.

Bijvoorbeeld:
boerderij - boerderijen

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op **-ee** of **-ie** met de klemtoon op de laatste lettergreep krijgen in het meervoud **-ën**.

Bijvoorbeeld:
zee – zeeën
idee – ideeën
coryfee – coryfeeën
fantasie – fantasieën
catagorie - catagorieën
melodie – melodieën
epidemie – epidemieën

Let op: **matinee** – matinees

Ligt de klemtoon bij het zelfstandig naamwoord niet op de laatste lettergreep dan komt er in de meervoudsvorm alleen een **-n** achter het grondwoord en een trema (") op de laatste **e** in dat grondwoord..

Bijvoorbeeld:
olie - oliën
lelie - leliën
porie - poriën
kolonie - koloniën
chemicalie - chemicaliën

Woorden die eindigen op **-el**, **-es**, **-et** met de klemtoon op de laatste lettergreep krijgen een verdubbeling van de laatste medeklinker in het grondwoord.

Bijvoorbeeld:
tabel - tabellen
proces - processen
succes - successen
etiket - etiketten

Woorden die eindigen op **-el**, **-es**, **-et**, **-ik**, waarvan de klemtoon **niet** op de laatste lettergreep valt krijgen **geen** verdubbeling van de laatste klinker in het grondwoord.

Bijvoorbeeld:
middel - middelen
lobbes - lobbessen
lemmet - lemmeten
havik - haviken
slimmerik – slimmeriken

Let op:

Ogenblikken en valstrikken zijn samengestelde zelfstandige naamwoorden, waarbij de meervoudsvorm bepaald wordt door het laatste gedeelte in dit woord, in dit geval dus: ogen**blikken** en val**strikken**.

Soms zijn er twee meervoudsvormen mogelijk van een woord.

Bijvoorbeeld:

raadsel - raadsels - raadselen

Woorden die eindigen op **-as**, **-is**, **-os** of **-us** en waarbij de klemtoon **niet** op de laatste lettergreep van het grondwoord valt, krijgen wel altijd een verdubbeling van de laatste medeklinker in het grondwoord

Bijvoorbeeld:

ananas - anassen

salaris - salarissen

rebus - rebussen

rinoceros (= neushoorn) - rinocerossen

Woorden die eindigen op **-us**, **-um** en **-is** zijn vaak uit de Griekse of Latijnse taal afkomstig en hebben soms een zgn. klassieke of Nederlandse meervoudsvorm

Bijvoorbeeld:	klassiek meervoud	Nederlands meervoud
catalogus	catalogi	catalogussen
centrum	centra	centrums
museum	musea	museums
visum	visa	visums
basis	bases	basissen
crisis	crises	crisissen
datum	data	datums

Soms hebben leenwoorden uit de Griekse of Latijnse taal alleen een Nederlandse meervoudsvorm.

Bijvoorbeeld	Nederlands meervoud
albums	albums
bonus	bonussen
cursus	cursussen
virus	virussen

En soms hebben leenwoorden uit de Griekse of Latijnse taal alleen een klassieke meervoudsvorm.

Bijvoorbeeld:	klassiek meervoud
antibioticum	antibiotica
medicus	medici
politicus	politici

Engelse leenwoorden hebben meestal een meervoudsvorm die eindigt op **-s**.

Bijvoorbeeld:

race - races
computer - computers
game - games
goal - goals
hamburger - hamburgers
mountainbike - mountainbikes
hockeystick - hockeysticks
scooter - scooters

Engelse leenwoorden die eindigen op een **-sisklank** krijgen in het meervoud een **-es**.

Bijvoorbeeld:

coach - coaches
crash - crashes
pass - passes
sandwich - sandwiches
slash - slashes

Bijzondere meervoudsvormen zijn:

ei - eieren
lam - lammeren
koe - koeien
lied - liederen
rad - raderen
volk - volkeren
blad - bladeren
cello - celli en cello's
vakman - vakmannen - vaklieden - vaklui - vakmensen

Let op:

het is:

handvat – handvatten

maar het is:

vat – vaten

In een samengesteld zelfstandig naamwoord met een koppelteken krijgt het belangrijkste deel van dat woord de meervoudsvorm.

Bijvoorbeeld:

arts-assistent	-	arts-assistenten
chef-kok	-	chef-koks
executeur-testamentair	-	executeurs-testamentair
kandidaat-notaris	-	kandidaat-notariissen
proces-verbaal	-	processen-verbaal

Als twee delen in een samengesteld zelfstandig naamwoord even belangrijk zijn krijgen beide delen de meervoudsvorm.

Bijvoorbeeld:

getuige-deskundige	-	getuigen-deskundigen
minister-president	-	ministers-presidenten
tolk-vertaler	-	tolken-vertalers

In samenkoppelingen (vaste woordgroepen die één begrip vormen) krijgt meestal het laatste woord in die samenkoppeling de meervoudsvorm.

Bijvoorbeeld:

kop - en - schotel	-	kop - en - schotels
doe - het - zelfzaak	-	doe - het - zelfzaken
glas - in - loodraam	-	glas - in - loodramen
peper - en zoutstel	-	peper - en zoutstellen
pijl - en - boog	-	pijl - en - bogen

Let op:

kruidje - roer - mij - niet wordt	kruidjes - roer - mij - niet of
	Kruidje - roer - mij - nieten

Sommige zelfstandige naamwoorden zijn echter niet telbaar en kennen dus ook geen meervoudsvorm.

Bijvoorbeeld:

beleid – gezag – jeugd – ernst – geluk – haat – leed – spijt – benzine – meel – gerst – rijst – rogge – tarwe – melk

Verkleinen van zelfstandige naamwoorden

Zelfstandige naamwoorden kunnen verkleind worden door de uitgang **-je** achter het zelfstandig naamwoord te plaatsen.

Bijvoorbeeld:

klas - klas**je**
club - club**je**,
fax - fax**je**,
lach - lach**je**,
truc - truc**je**

Soms is de klank van de meervoudsvorm de basis van het verkleinwoord.

Bijvoorbeeld:

schepen	wordt	scheep je en niet schipje
glazen	wordt	glaas je en niet glasje

pal – pallet**je** (let op in de verkleinvorm wel met dubbele **l** om uitspraakverwarring te voorkomen, anders spreek je het uit als: paaletje).

lam – lammet**je** (ook hier een dubbele **mm**, anders wordt het uitgesproken als laametje)

kar – karret**je** (ook hier een dubbele **rr**, anders spreek je het uit als kaaretje)
gang - ganget**je**

Wanneer het zelfstandig naamwoord dat bestaat uit één lettergreep en eindigt op een **m** en voorafgegaan wordt door een lange klinker, dan krijgt dit woord in de verkleinvorm de uitgang: **-pje**.

Bijvoorbeeld:

raam – raamp**je** (raam eindigt op een **m** en bevat een lange klinker **-aa**)

kostuum - kostuump**je**

Maar het is:

hebbeding – hebbedinget**je** (omdat dit een samengesteld woord is waarvan het laatste gedeelte **-ding** is, dus dinget**je**).

en ook:

verandering - veranderinget**je**

slappeling - slappelinget**je**

Woorden die eindigen op -ng krijgen in de verkleinvorm **-etje** of **-kje**

- **etje**, zoals bijvoorbeeld: gang - ganget**je**

kring - kringet**je**

maar ook als de klemtoon niet op de laatste twee lettergrepen ligt.

Bijvoorbeeld: tekening - tekeninget**je**

vergadering - vergaderinget**je**

- **kje**, als de klemtoon op de voorlaatste lettergreep valt, zoals bijvoorbeeld:

buiging - buigink**je**

koning - konink**je**

haring - harink**je**

lading - ladink**je**

Hierbij vervalt de **g** in het grondwoord

- persoonsnamen die eindigen op **-ling** krijgen ook **-etje** in de verkleinvorm.

Bijvoorbeeld: leerling - leerlinget**je**

tweeling - tweelinget**je**

Leenwoorden uit de Engelse of Franse taal behouden in de verkleinvorm het grondwoord.

Bijvoorbeeld:

souvenir - souvenir**tje**

diner - dinert**je**

cake - cake**je**

frame - frame**pje**

tournedos - tournedost**tje**

Sommige woorden hebben twee verkleiningsvormen.

Bijvoorbeeld:

karbonade	-	karbona adje	maar ook:	karbonad etje
bloem	-	bloem etje	maar ook:	bloemp je
pad	-	pa adje	maar ook:	pad je
vlag	-	vlagget je	maar ook:	vlag je

In samengestelde woorden wordt het laatste woord in die samenstelling het verkleinwoord.

Bijvoorbeeld:

kop - en – schotel	-	kop - en – schotel tje
spring - in - het veld	-	spring - in - het veld dje

Bijvoeglijke naamwoorden:

Het bijvoeglijk naamwoord wordt altijd voor het zelfstandig naamwoord geplaatst waar het betrekking op heeft, het bijvoeglijke naamwoord wordt eventueel voorafgegaan door een lidwoord.

Bijvoorbeeld:

Een **mooie** vakantie in Thailand.
Het **lekkere** eten in Bangkok.

Wanneer het bijvoegelijke naamwoord een materiaal aangeeft krijgt het de uitgang **-en**

Bijvoorbeeld:

de hout**en** stoel
het goud**en** boedha-beeld

Wanneer het bijvoeglijke naamwoord een belangrijk onderdeel (vast onderdeel) van het zelfstandig naamwoord is, vervalt bij het bijvoeglijk naamwoord de **-e**.

Bijvoorbeeld:

het openbaar vervoer
het lijdend voorwerp

Soms wordt tussen een onbepaald lidwoord (dus een) en het zelfstandig naamwoord een bijvoeglijke naamwoord zonder **e** gebruikt om een bepaalde bewondering uit te drukken.

Hij is een **groot** man
Een **talentvol** schrijver

Bijwoorden:

Wanneer het bijwoord betrekking heeft op een werkwoord dan wordt het achter het betreffende werkwoord geplaatst:

Bijvoorbeeld:

Hij schrijft **veel** in de Thaise taal. (veel heeft betrekking op schrijft)

Wanneer een bijwoord betrekking heeft op een bijvoeglijk naamwoord of op een ander bijwoord dan wordt het voor het betreffende woord geplaatst:

Bijvoorbeeld:

Het is een **erg** boeiende discussie (erg heeft betrekking op boeiende discussie).
Gerard liep **zeer** snel (zeer heeft betrekking op snel, en snel heeft weer betrekking op liep)

Klinkers:

Korte klinkers:

De korte klinkers (a, e, i, o, u, y (wordt uitgesproken als ij) worden altijd met één letter geschreven en staan in een **gesloten lettergreep**.

Bijvoorbeeld:

bal

mes

kip

rok

zus

mysterie (**y** wordt als een **i** uitgesproken)

n.b.

Als **y** aan het begin van een woord staat wordt het uitgesproken als een **j**.

Bijvoorbeeld:

yoga

yoghurt

In het meervoud wordt de medeklinker na de korte klinker verdubbeld.

Bijvoorbeeld

bal - **ballen**

mes - **messen**

kip - kippen
rok - rokken
zus - zussen

Lange Klinkers:

De lange klinkers (aa, ee, ie, oo, uu) worden in een gesloten lettergreep altijd met twee letters geschreven.

Bijvoorbeeld:

baan
teen
kier
boom
muur

In een open lettergreep worden de lange klinkers (aa, ee, oo, uu) echter maar met één letter geschreven.

Bijvoorbeeld:

banen (spreek uit als baanen)
tenen (spreek uit als teenen)
bomen (spreek uit als boomen)
muren (spreek uit als muuren)

maar ook in:

zo (spreek uit als zoo)
ja (spreek uit als jaa)
nu (spreek uit als nuu)

Als de **ee**-klank aan het einde van een woord wordt geschreven, wordt deze klank ook als een dubbele e uitgesproken.

Bijvoorbeeld:

dictee
matinee
mee
puree
twee
vee

maar ook in samenstellingen of afleidingen met deze woorden, zoals:

mee-eter
tweeling
veewagen
zee-egel
zeetje
over**zee**se

In Franse leenwoorden, die op het einde wel een **ee**-klank hebben, wordt de dubbele e echter niet gebruikt.

Bijvoorbeeld:

café	(spreek uit cafee)
comité	(spreek uit comitee)
defilé	(spreek uit defilee)
procedé	(spreek uit procedee)
coupé	(spreek uit coupee)

De **oo**-klank wordt in een open lettergreep voor de lettercombinatie **ch** wel geschreven.

Zoals;

g**oo**chelen
g**oo**chelaar

De **u**-klank wordt voor een w altijd als één letter geschreven.

Zoals:

afsch**uw**
du**u**wen
verru**u**wing
zenu**u**

De **ie**-klank meestal als ie geschreven in een gesloten lettergreep.

Zoals:

arti**ie**st
kred**ie**t
moti**ie**f

En in een open lettergreep.

Zoals;

functi**ie**
sperzi**ie**boon

Voor de lettercombinatie **sch** wordt de **i** ook als **ie** uitgesproken.

Zoals:

epidemisch	(spreek uit epidem ie sch)
kritisch	(spreek uit krit ie sch)

Ligt de klemtoon in het woord niet op de **ie**-klank, dan wordt er in het woord een **i** gebruikt.

Zoals:

Activeren (klemtoon ligt op **-veren**)

Fabriceren	(klemtoon ligt op - ceren)
Muzikant	(klemtoon ligt op - kant)
Naïviteit	(klemtoon ligt op - teit)
Stabiliseren	(klemtoon ligt op - seren)
Minimaal	(klemtoon ligt op - maal)

Leenwoorden in de Nederlandse taal die vaak alleen een **i** hebben, worden wel als **ie**-klank uitgesproken.

Zoals:

benzine	(spreek uit benzi ene)
alibi	(spreek uit alibi e)
conditie	(spreek uit condiet ie)
crisis	(spreek uit crie sis)
giro	(spreek uit giero e)
Januari	(spreek uit januar ie)
Juli	(spreek uit Jul ie)
liter	(spreek uit lieter e)
macaroni	(spreek uit macaroni e)
mini	(spreek uit mien ie)
piramide	(spreek uit piramiede e)

Woorden die in het enkelvoud eindigen op **-us**, krijgen in de meervoudsvorm als uitgang vaak een **-i**, die als **-ie** uitgesproken wordt.

Zoals:

music us	-	musici	(wordt uitgesproken als music ie)
neerlandic us	-	neerlandici	(wordt uitgesproken als neerlandic ie)
politic us	-	politici	(wordt uitgesproken als politic ie)
theoretic us	-	theoritici	(wordt uitgesproken als theoritic ie)

Y wordt soms als een **ie** uitgesproken, zoals in:

enz ym	(wordt uitgesproken als enzi em)
fys ie k	(wordt uitgesproken als fies ie k)
hy en a	(wordt uitgesproken als hie j ena)
py j ama	(wordt uitgesproken als pie j ama)

Lastige tweeklanken

Een tweeklank is een combinatie van twee verschillende klinkers die samen één klank vormen, zoals **au** of **ou** (ze klinken beide hetzelfde).

Het verschil in toepassing van deze tweeklanken heeft te maken met de oorsprong van het woord.

Bijvoorbeeld:

gauw	=	snel
gouw	=	gewest, landstreek
dauw	=	waterdamp
douw	=	duw
kauw	=	soort vogel
kou	=	lage temperatuur
nauw	=	smal
nou	=	nu
rauw	=	ongekookt
rouw	=	verdriet

De tweeklanken **ei** en **ij** worden ook hetzelfde uitgesproken.
Ook hierbij heeft het verschil in toepassing van deze tweeklanken te maken met de oorsprong van het woord.

Vaste regels hierbij zijn:

- de achtervoegsels **-heid**, **-lei** en **-teit** worden altijd met een **ei** geschreven, zoals boos**heid**, aller**lei**, kwalite**it**.
- de achtervoegsels **-ij**, **-lijk**, **-nij** en **-rij** worden met een **ij** geschreven, zoals koopvaard**ij**, gevaar**lijk**, slavern**ij**, aver**ij**.

Voorbeelden van woorden die hetzelfde klinken met **ei** en **ij** maar wel een verschillende betekenis hebben, zijn:

bereiden	=	klaar maken van eten
berijden	=	van een paard
leiden	=	aanvoeren, besturen
lijden	=	ondergaan
neiging	=	aandrift
nijging	=	buiging
peil	=	niveau
pijl	=	van pijl en boog
steiger	=	stelling
stijgen	=	omhooggaan
steil	=	sterk hellend
stijl	=	manier, deurpost

uitweiden	=	lang spreken
inwijden	=	inzegenen
veilen	=	openbaar verkopen
vijlen	=	gladschuren
vleien	=	naar de mond praten
vlijen	=	neerleggen
zei	=	verleden tijd van zeggen
zij	=	derde persoon enkelvoud vrouwelijk derde persoon meervoud (zij heeft/zij hebben)

Woorden met de klanken: **ei, ui, aai, oei** en **ooi** krijgen met het achtervoegsel **-ig** of **-ing** **ii** en geen trema.

Zoals:

heiiig

buiig

verfraaiig

begroeiig

voltooiig

Medeklinkers:

g/ch

De lettercombinatie **ch** komt vaak voor in woorden die niet uit de Nederlandse taal afkomstig zijn, zoals:

auto**ch**toon

charisma

chemisch

chloor

cholera

chroom

hypo**ch**onder (iemand die zich inbeeldt ziek te zijn)

verschil tussen **ch** of **g** en verschil in betekenis

het l igt in de kast	of	het l icht van de zon is fel
hij bezi g t ruwe taal	of	de mist belemmert het z icht
ik ben bezi g	of	hij verveelt zich h

het is **nog** niet af of dat is vlees **noch** vis
het was een hard gelag of er klonk een hard gelach

De k-klank: k, c, ck, qu en soms ch

k: in woorden met **elek**, zoals **elek**tricititeit, **elek**triciën

c: - in woorden die uit een andere taal komen;
 code, **cadeau**, **collega**, **conditie**, **eczeem**, **laconiek**, **truc**
 - in woorden met **act**, **ect** of **uct**:
 abstract, **compact**, **dialect**, **insect**, **selectie**, **viaduct**, **conducteur**

ck: in Engelse leenwoorden zoals: **jack**, **hockey**, **picknick**, **racket**, **truck**

qu: in Franse leenwoorden zoals: **maquette**, **mannequin**, **enquête**

ch: in woorden zoals **christelijk**, **chrysant**

k of c

akkoord	-	accorderen , accolade
karamel , karavaan	-	carrousel
kopij (tekst voor de pers)	-	copyright (Engels leenwoord)
kopie , kopiëren	-	copyshop (Engels leenwoord)
lokaal , lokaliseren	-	locatie
oktober	-	octaaf , octet
vakantie	-	vacature , vacuüm

kw of qu

kwestie , kwistig	-	quasi
kwart , kwantiteit	-	quotum , adequa at
relikwie	-	requiem

In de Franse leenwoorden, zoals **quarantaine**, **quiche**, **quotiënt** (= uitkomst van een deling), wordt de **qu** als **k** uitgesproken.

De t-klank

De laatste letter van **paard**, **goed**, **kaart**, **bont** klinken allemaal als een **t**.

Door het woord langer te maken (bijvoorbeeld in de meervoudsvorm) kan men bepalen of de laatste letter een **t** of een **d** is.

Bijvoorbeeld:

paard	-	paarden
goed	-	goede
kaart	-	kaarten
bont	-	bonte

t of th

nocht ans	-	alth ans , th ans
optiek	-	antipath iek , sympath iek
teek	-	hypoth ee k
terminaal	-	thermostaat, thermom ete r

f /v

Woorden die in het enkelvoud eindigen op een **-f** krijgen in de meervoudsvorm meestal **-ven**.

Bijvoorbeeld

braa f	-	brave n
druif	-	druive n
ik beloof	-	wij beloven n

Uitzondering zijn woorden die eindigen op **-graaf**, **-raaf** of **-soof**. Deze woorden houden in de meervoudsvorm de **f**, zoals:

fotograa f	-	fotografe n
-------------------	---	--------------------

f of v

begrafe n is	-	begrave n
erfe n is	-	erve n
geërfd	-	de erven van een overledene
golfe n	-	de golven van de zee

s/z/c

Woorden die in het enkelvoud eindigen op een **-s** krijgen in de meervoudsvorm meestal **-zen**.

Bijvoorbeeld

Ik prijs	-	wij prijze n
grens	-	grenze n

s of z ?

paarse, verse	-	vieze, grijze
een serieus mens	-	een serieuze vrouw
samen, sowieso	-	tezamen, ziezo
Chine se , Ghanese	-	Chinezen, Ghanezen

s of c ?

De spelling van het bijbehorende werkwoord vind je terug in het zelfstandig naamwoord, zoals:

doc e ren (=lesgeven)	-	docent
dos e ren (=in porties verdelen)	-	dos is
fabric e ren	-	fabrica at
produc e ren	-	product
public e ren	-	publica tie

e of er ?

burgervader, burgerlijk (komt van burger)	- burgemeester
rechterlijk (komt van rechter)	- gerechtelijk
verraderlijk (komt van verrader)	- dadelijk
ergernis (komt van ergeren)	- erfenis

enkel of dubbel ?

c of cc	academie acacia	- accommodatie - accessoire
d of dd	welddadig	- gewelddadig
l of ll	gelijk middelen aluminium	- adellijk - onmiddellijk - allooï, allure
m of mm	comité	- commissie, symmetrisch
p of pp	apart	- appartement, applaus
r of rr	herinnering interessant verassen (= verbranden)	- herroepen - interruptie - verrassen
s of ss	enigszins, geenszins gestrest praktiseren problematiseren (= in groepsverband discussiëren over een actueel vraagstuk)	- misschien - stress, interessant - regisseren - applaudisseren

Afbreken van woorden

De volgende afspraken bij het afbreken van woorden gelden:

- * Een afbreking mag geen verkeerde uitspraak opleveren.
dus: **re-pliek** en niet rep-liek
re-glement en niet reg-lement
- * In woorden met een koppelteken komt er geen extra streepje na het koppelteken.
dus: oud-minister blijft oud-minister
- * Voor de achtervoegsels: **-aard** en **-achtig** wordt afgebroken.
dus: grijs-aard, laf-aard, geel-achtig

- * Afbreken mag tussen twee klinkers die samen niet één klank vormen:

bijvoorbeeld: **be**-ademen
cha-otisch
bij-en
koei-en
waai-en
financi-eel

maar: **sergeant** wordt niet **serge-ant**

- * afbreken mag geen losse klinker opleveren.
 dus: **ele**-gant en niet **e**-legant
iden-tiek en niet **i**-dientiek

Dit geldt ook voor samengestelde woorden, zoals:

winter-avond (dus afbreken tussen de twee woorden waaruit het woord is opgebouwd).

- * In de combinaties **ng** en **nk** komt het afbreektteken na de **n**.
 Bijvoorbeeld: **gan**-gen en niet gang-en
ladin-kje en niet ladink-je
konin-kje en niet konink-je

Uitzonderingen zijn: **konink-**rijk en **konink-**lijk

- * In woorden met de combinaties **-uw**, **-ieuw**, **-eeuw**, komt het afbreektteken na de **-u**
 dus: **ru**-wer, **nieu**-we, **Leeu**-warden, **sneeu**-wen

Maar het is wel: **luw**-te en niet **lu**-wte

- * Bij een **x** tussen twee klinkers komt **geen** afbreektteken.
 dus: **exa**-men, **luxu**-eus

maar: **taxi** wordt **niet** afgebroken.

Let op **ex**-minister (dit is een samengesteld woord, net als **oud**-minister).

- * Zoveel mogelijk medeklinkers naar de volgende regel overbrengen.
 dus: **erw**-ten, **dor**-stig, **hart**-stikke, **kun**-stenaar.

Dit kan alleen als de betekenis van het woord hierdoor niet verandert.

dus: **contrast**-rijk en niet **contra**-strijk

Veranderingen bij afbreken

- * In verkleinwoorden die eindigen op **-tje** komt bij het afbreken het oorspronkelijke woord weer terug.

dus:	opaatje	wordt	opa- tje
	cafeetje	wordt	café- tje
	bikinietje	wordt	bikini- tje
	autootje	wordt	auto- tje
	parapluutje	wordt	paraplu- tje

maar: depotje wordt depot-**je**

uitzondering is: jongetje, dat wordt jonge-**tje** en niet jongen-tje.

- * In woorden met een trema (‘’) of een apostrof (‘) vervalt dit teken na de afbreking.
 bijvoorbeeld: drieëntwintig - drie-**entwintig**
 symfonieën - symfonie-**en**
 coöperatie - co-**operatie**
 geïrriteerd - ge-**irriteerd**
 hobby’tje - hobby-**tje**
 sms’je - sms-**je**

Vrouwelijke vorm van een persoon

- * De mannelijke vorm (**é**) wordt vrouwelijk (**ee**).
 bijvoorbeeld: evacu**é** wordt evacu**ee**
 introduc**é** wordt introduc**ee**
 log**é** wordt log**ee**
- * De mannelijke vorm **-eur** wordt vrouwelijk **-euse** of **-rice**.
 bijvoorbeeld: advise**ur** wordt advise**use**
 chauff**eur** wordt chauff**euse**
 masse**ur** wordt masse**use**
 ambassade**ur** wordt ambassade**rice**
 inspect**eur** wordt inspect**rice**
- * De mannelijke vorm **-us** wordt vrouwelijk **-a**.
 bijvoorbeeld: politic**us** wordt politic**a**

Omdat woorden als host en steward Engelse leenwoorden zijn, worden ze in de vrouwelijke vorm: host – host**ess** en steward – steward**ess**.

Let op de vrouwelijke vorm van dief - die**vegge**
 hospes - hopita

Bezitsvormen -s en ‘s

- * De bezitsvorm **-s** wordt meestal aan het grondwoord vast geschreven.
 bijvoorbeeld: vaders**s** stoel, karels**s** foto, Daans**s** portret, Sannes**s** brief, Romes**s** fontein, Rene’s pen, Matthieus**s** schrift, Lindsey**s** tas, Begië**s** weggennet

- * Als het grondwoord eindigt op één lange klinker zonder een accentteken, komt er een 's achter dit woord om uitspraakverwarring te voorkomen.
bijvoorbeeld: Andrea's rol, Vivaldi's viool, Otto's fiets, Lulu's boek, Hanny's tas
- * Als het grondwoord eindigt op een s-klank, krijgt het grondwoord alleen een apostrof (') in de bezitsvorm.
bijvoorbeeld: Bas' bijdrage, Max' fiets, Joyce' werkstuk, Perez' partij

Let op: Het is wel Degas' schilderij (maar je spreekt uit Dega schilderij) en Bordeaux' stadhuis (terwijl je uitspreekt Bordeaux stadhuis).

- * Schrijftaal in de bezitsvorm is altijd:
mijn jas, **jouw** jas, **uw** pak, **zijn/haar** zus en niet:
me jas, jou jas, u pak, hem/z'n/d'r zus.

N.b. In de spreektaal wordt vaak gebruikt: m'n oma, Karel z'n foto, Max zijn fiets, Sanna haar brief, Sanne d'r brief.
Dit is in de schrijftaal niet gebruikelijk.

Beide of beiden

Woorden als beide, sommige, enkele, vele, meeste en alle worden met een **-n** geschreven als ze aan twee voorwaarden voldoen:

1. Ze worden zelfstandig gebruikt.
Dat wil zeggen ze hebben geen betrekking op een zelfstandig naamwoord in dezelfde zin.
2. Ze verwijzen naar personen.

Bijvoorbeeld:

Velen gaan op zondag naar het strand en **sommigen** naar de meubelboulevard en **anderen** blijven liever thuis.

(velen, sommigen en anderen worden hier zelfstandig gebruikt en verwijzen naar personen).

Zonder -n geschreven

1. Als de woorden niet zelfstandig gebruikt worden, maar als bijvoeglijk naamwoord gebruikt worden.

Bijvoorbeeld:

De **meeste** jongens worden lid van een voetbalvereniging en **enkele** (jongens) van een turnvereniging.

(enkele verwijst in deze zin naar jongens en wordt dus niet zelfstandig gebruikt maar als bijvoeglijk naamwoord).

2. Als de woorden niet naar personen verwijzen.

Bijvoorbeeld:

Van **alle** brieven was ik er twee kwijt.

Beide (brieven) waren weggegooid.

De **andere** (brieven) lagen op de tafel.

(alle, beide en andere worden wel zelfstandig gebruikt, maar verwijzen niet naar personen).

Vaste uitdrukkingen met oude naamvals vormen

met: **ten/ter/te**

andere uitdrukkingen

- heden ten dage	- 's anderendaags
- ten aanschouwen van	- bij dezen
- te allen tijde	- in arren moede
- ten anderen male	- in den vreemde
- ten bate van	- ingebrekestelling
- ten behoeve van	- in gene delen
- te berde brengen	- in goeden doen
- ten einde raad	- in grote getale
- te elfder ure	- in koelen bloede
- ten enen male	- in levenden lijve
- ter ere van	- in lichter laaie
- te gelegener tijd	- in u beider belang
- te goeder trouw	- mettertijd
- ten huize van	- met voorbedachten rade
	- mijns/zijns/ons/onzes inziens
	- onverrichter zake
	- op den duur
	- van ganser harte
	- van goeden huize
	- van koninklijken bloede
	- zijns weegs

Het probleem van vaste uitdrukkingen met oude naamvals vormen kan vermeden worden door een andere omschrijving te kiezen.

Bijvoorbeeld:

bij dezen	-	hierbij
mijns inziens	-	naar mijn mening

- te allen tijde - steeds
- te zijner tijd - op een gelegen tijdstip

De gebiedende wijs

De gebiedende wijs heeft geen onderwerp en wordt in de **ik**-vorm geschreven, ook als er meer mensen worden aangesproken.

Bijvoorbeeld:

- **word** wakker
- **zit, sta** of **ga**
- **houd** moed
- **kies** jullie aanvoerder
- **wees** blij

In formele (deftige) situaties wordt ook de **u**-vorm gebruikt.

Bijvoorbeeld:

- **gaat u** zitten
- **wendt u** zich tot de reisleader

Af en toe komt de gebiedende wijs in de meervoudsvorm nog voor.

Bijvoorbeeld:

- **komt** allen !
- **geeft** acht !
- **reikt** elkaar de hand !

Stellende, vergrotende en overtreffende trap

aardig	-	aardiger	-	aardigst
dringend	-	dringender	-	dringendst
ervaren	-	ervarener	-	ervarenst/meest ervaren
gespannen	-	gespannener	-	meest gespannen

Lastige onregelmatige vormen zijn:

chic	-	chiquer	-	chicst
lief/graag	-	liever	-	liefst

Een bijvoeglijk naamwoord dat op **-r** eindigt krijgt in de vergrotende vorm **-der**.

Bijvoorbeeld:

- helder - helderder - helderst

De overtreffende vorm van een bijvoeglijk naamwoord dat eindigt op **-d, -s, -sch, -sd, -st, -sk** heeft bij voorkeur **meest**.

Bijvoorbeeld:

bevreesd	-	bevreesder	-	meest bevreesd
fris	-	frisser	-	frist/ meest fris
fantastisch	-	fantastischer	-	meest fantastisch

Maar let op:

dichtbevolkt	-	dichterbevolkt	-	dicht st bevolkt
laaggelegen	-	lagergelegen	-	laag st gelegen
diepgravend	-	diepgravender	-	diepgravend st
kortzichtig	-	kortzichtiger	-	kortzichtig st

Voegwoorden als of dan

Dan wordt gebruikt na een vergrotende trap.
Het stelt een ongelijkheid vast.

Bijvoorbeeld:

Zij is groter **dan** hij.
Dit boek is dikker **dan** dat boek.

Dan heeft ook nog de betekenis van **in de toekomst, vervolgens**.

Bijvoorbeeld:

Hij gaat eerst naar huis en **dan** komt hij naar ons toe.

Als wordt gebruikt als er bij een vergelijking sprake is van een gelijkheid.
Het woord **als** volgt vaak op woorden als: **zoveel, even, zo** en **zozeer**.

Bijvoorbeeld:

Zij is even groot **als** hij.
Dit boek heeft evenveel pagina's **als** dat boek.
Mijn huis is drie maal zo groot **als** dat van jou.

In deze laatste zin lijkt **als** niet op zijn plaats, omdat er immers een ongelijkheid wordt vastgesteld (je zou dan eerder geneigd zijn het voegwoord **dan** te gebruiken). Maar **als** is echter wel juist omdat hier in deze zin toch sprake is van een vergelijking (**zo groot als dat van jou**).

Als heeft ook nog de betekenis van **wanneer** en **indien** als voegwoord.

Bijvoorbeeld:

Als het niet regent, kom ik bij je langs (= wanneer of indien)

Vaak worden fouten gemaakt in de correcte verbuiging van een persoonlijk Voornaamwoord na een vergelijking.

Een handige truc voor het vinden van de correcte verbuiging, is het zinsdeel na het voegwoord van de vergelijking (als, dan) langer te maken tot een hele zin.

Bijvoorbeeld:

correct: Zij is groter dan **ik** (ben)

incorrect: Zij is groter dan **mij** (is)

Let op:

Vaak is het mogelijk verschillende verbuigingen van het persoonlijk voornaamwoord te gebruiken, maar de zin krijgt hierdoor een andere betekenis.

Bijvoorbeeld:

Zij vindt hem liever dan **mij**. (= Zij vindt mij dus minder lief dan hem)

Zij vindt hem liever dan **ik**. (= Zij mag hem wel, maar ik mag hem niet zo graag)

Woordtekens

Een woord krijgt een geschreven accent als de schrijver het woord extra wil benadrukken.

Het accent staat op de eerste klinker of op de eerste twee klinkers van het woord.

Bijvoorbeeld:

Dat is **dé** manier om aandacht te krijgen.

Daarmee is slechts **één** probleem opgelost.

Probeer te voorkómen dat je moet vóórkomen.

Dat is toch geen nieuws: Jo **en** Jan.

Er komt **geen** accent:

- Op een hoofdletter.
Voorbeeld: **Eén** fout is toegestaan.
- Als de zin maar op **één** manier te lezen is.
Voorbeeld: **Een** van de puppy's heeft al gegeten.
Wil je **een** van de boeken aan mij geven ?

Een woord krijgt **wel** een accent:

- Als dat nodig is voor de juiste uitspraak.
Voorbeeld: blèren, hèhè

Accenten in leenwoorden

- Sommige Duitse leenwoorden behouden de umlaut ("").
Voorbeeld: Einzelgänger, Fingerspitzengefühl, überhaupt, übermensch.
Maar ook: knäckenbröd (Zweeds leenwoord).

- In Franse leenwoorden blijft alleen een accent als de uitspraak Frans moet blijven.

à 10 à 12 euro, à la carte, à propos, déjà vu
 aï crème fraïche, maïtre d'hotel, maïtresse
 ç façade, Française, proviençaals, reçu
 é café, coupé, élégance, employé, évacuë, variété, procédé, protégé, belle époque (of belle époque)
 è ampère, après-ski, barrière, crèche, crème, carrière, clientèle, fin de siècle, scène
 ê crêpe, enquête, fêteren, moment suprême, tête-à-tête, gêne (gênant)
 ou couûte que couûte (= kost wat het kost)
 û crème brûlée

Geen accent is nodig in woorden als: cheque, controle, debacle, depot, diner, entrecôte, ragout, reanimatie, a priori, de facto, in spe en per se.
 Appel (= beroep/oproep) krijgt in principe ook geen accent, maar kan soms wel als **appèl** geschreven worden.

Koppelteken

Het koppelteken wordt gebruikt:

- Als beide delen van de samenstelling even belangrijk zijn.
 Bijvoorbeeld: links – radicaal
 zwart – wit
 beeldhouwer – schilder
 sociaal – cultureel
- Tussen delen van aardrijkskundige namen of afgeleiden daarvan.
 Bijvoorbeeld: Zuid – Korea of Zuid- Koreaanse
 Noord – Korea of Noord - Koreaanse
 Oost – Duitsland of Oost - Duitse
 West – Duitsland of West - Duitse
 het Midden – Oosten
 Zuid – Afrika of Zuid - Afrikaanse

 maar het is wel: New Yorkse
- In woorden met een zgn. zelfnoemfunctie.
 Bijvoorbeeld: ik – roman
 hij – verteller
 het – woord
 ik – aanspreekvorm
- In samenstellingen met cijfers, tekens, letters.
 Bijvoorbeeld: 65+-kaart
 10%-korting
 \$-biljet
 50km–bord

&-teken

Uitzondering: In een samenstelling die met een of meer cijfers begint, komt geen koppelteken maar een spatie.

Bijvoorbeeld: Een 10 Eurobiljet/een tien Eurobiljet
Een 1 april mop/een een april mop

- In samenstellingen met afkortingen.
Bijvoorbeeld: AOW-premie
Benelux-land
SOS-signaal
VMBO-leerling
- In namen die beginnen met '**s**, **sint** of **st**.
Bijvoorbeeld: '**s**-Gravenhage
Sint-Nicolaas
st.-Jozef
- In samenstellingen die beginnen met: **ex**, **bijna**, **niet**, **non**, **oud (voormalig)**, en met **adjunct**, **aspirant**, **chef**, **college**, **interim**, **kandidaat**, **leerling**, **meester**, **militair**, **stagiair**, **substituut**, **demi**.
Bijvoorbeeld:
ex-man
bijna-botsing
niet-roker
non-actief
oud-minister
adjunct-directeur
aspirant-voetballer
assistent-arts
chef-kok
kandidaat-notaris
leerling-bediende
meester-schaker

Maar het is wel: leerlingbegeleider en meesterbrein.

Let op: oud krijgt **geen** koppelteken in woorden als:
oudblauw, oudgediende, oudjaar, oudoom en als met oud de vroegste vorm van een taal wordt bedoeld, bijv. oudengels.

- In samenstellingen die eindigen met **-generaal**, **-president**, **-testamentair**, **-verbaal**.
Bijvoorbeeld:
secretaris-**generaal**
minister-**president**
executeur-**testamentair**
proces-**verbaal**

- In een groep of werkstuk genoemd naar een inspirator of schrijver.
Bijvoorbeeld:
regering-Obama
rapport-Daniëls
- Als het tweede deel van de samenstelling met een hoofdletter begint.
Bijvoorbeeld:
pro-**A**merikaans
pseudo-**P**icasso (pseudo = imitatie, namaak)
- Als er een uitspraakverwarring in een samenstelling kan optreden (tussen twee klinker).
Bijvoorbeeld:
auto-**o**ngeluk
chocolade-**i**js
mee-**e**ten
mede-**e**inwoner
milieu-**u**invloed
- Bij samenkoppelingen (een vaste woordgroep die een vast begrip vormen).
Bijvoorbeeld:
doe-het-zelfhandboek
glas-in-loodramen
Jantje-van-Leiden
kat-en-muisspel
kant-en-klaarmaaltijd
laag-bij-de-gronds
nek-aan-nekrace
Onze-Lieve-Heer
sta-in-de-weg
- Als weglatingsteken.
Bijvoorbeeld:
groot- en kleinhandel
in- en export (maar het is wel **import**)
overheids- en particuliere steun

Het koppelteken is niet nodig bij bijvoorbeeld:
grote en kleine kinderen
fysieke en psychische problemen

Er komt **geen** koppelteken in een samengesteld bijvoeglijk naamwoord als een van de delen het belangrijkste deel in die samenvoeging vormt.

Bijvoorbeeld:
christendemocratisch
populairwetenschappelijk

Trema (deelteken)

- Een trema voorkomt uitspraakverwarring in woorden die geen samenstelling zijn.

Bijvoorbeeld:

cliënt

barbecueën

conciërge

diëtiste

egoïst

farizeeër

financiële

havoër

hygiëne

naïviteit

onderzeeër

patiënt

pinguïn

reliëf

ruïne

smeuïg

vacuüm

maïs (maar het kan ook mais zijn)

- Een trema komt ook voor in samengestelde telwoorden.

Bijvoorbeeld:

drieëndertig

tweeënzestig jarige

- Een trema komt ook voor in vervoegingen van werkwoorden.

Bijvoorbeeld:

geërfd

geïnterviewd

geüpdatet

Maar het is wel: ge-e-maild en ge-sms't

Let op bij: geïntegreerd
coöperatie

maar het is wel: gere-integreerd en re-integratie

maar het is wel: co-existentie, co-educatie en co-ouder

- Er komt **geen** trema als de uitspraak geen verwarring oplevert.

Bijvoorbeeld:

dieet

financieel

buiig

- Er komt eveneens geen trema bij achtervoegsels uit een vreemde taal.
Bijvoorbeeld:
elektricien museum
opticien petroleum
linoleum

Apostrof (hoge komma ‘)

Een apostrof voorkomt uitspraakverwarring.
De apostrof wordt gebruikt.

- In het meervoud bij woorden die eindigen op een medeklinker: **a, i, o, u of ij**.
Bijvoorbeeld:
damera’**s**
ski’**s**
jojo’**s**
tutu’**s**
hobby’**s**

Maar het is wel: sprays en jockeys (dus met een vaste s)

- In woorden die eindigen op een medeklinker en a, i, o, u of ij en als ze een bezitsvorm aangeven.
Bijvoorbeeld:
Terpstra’**s** Bakkerij
Heidi’**s** Opa
Otto’**s** oorlog
baby’**s** flesje
- Als het woord in de bezitsvorm eindigt op een **sisklank (s-,sj- of z-klank)**.
Bijvoorbeeld:
Frits’ fiets
Maurice’ boek (wordt uitgesproken als Mauries)
Max’ jas
Mulisch’ romans
Velasquez’ ontdekkingsstocht
- In initiaalwoorden in het meervoud, in de bezitsvorm of in de verkleinvorm.
Initiaalwoorden worden als losse letters uitgesproken en bestaan uit de eerste letter van een woord of woordgroep waaruit de initiaalwoorden zijn opgebouwd.
Bijvoorbeeld:
In het meervoud: VWO’**s**
In de bezitsvorm: tv’**tje**, dvd’**tje**
In de verkleinvorm: VPRO’**s** ledenlijst
In andere afleidingen: VWO’**er**, AOW’**er**, sms’**en**
- In afleidingen met cijfers en tekens.
Bijvoorbeeld:
D66’**er**
65+’ **er**

Maar het is wel: RTL4-' achtig

- Bij weglatingen van letters.

Bijvoorbeeld:

's	middags	('s komt van des middags)
's	nachts	('s komt van des nachts)
's	zomes	('s komt van des zomers)
's	Gravenhagen	('s komt van des Gravenhagen)
't	't regent	('t komt van het regent)
'k	Heb al drie keer gebeld	('k komt van Ik heb al drie keer gebeld)

Uitroepteken (!)

Het uitroepteken drukt een sterke emotie uit.

Het komt na een uitroep of een bevel.

Bijvoorbeeld:

Help !

Ik ben geslaagd !

Je bent een kluns !

Aan het werk !

Aanhalingstekens (‘ ’) of (“ ”)

Aanhalingstekens worden gebruikt bij:

- de directe rede.

Bijvoorbeeld: “Dit gaat mis” siste hij.

- bij een citaat.

Bijvoorbeeld: Obama’s slogan “Yes we can”.

Bij de directe rede en een citaat kunnen zowel **enkele** als **dubbele** aanhalingstekens gebruikt worden.

Dus niet in de ene zin dubbele en in de andere zin enkele aanhalingstekens gebruiken.

De komma staat meestal na de aanhalingstekens.

Bijvoorbeeld:

“Zwemmen”, zei zij.

De komma kan ook **voor** het tweede aanhalingsteken staan.

Bijvoorbeeld:

“Zwemmen”, zei zij, “dat doe ik graag”.

Hier is de tweede komma onderdeel van de geciteerde zin.
“Zwemmen, dat doe ik graag”.

Enkele aanhalingstekens (‘ ’)

Enkele aanhalingstekens worden gebruikt bij:

- ironie (= spot)
Bijvoorbeeld:
Door de muggenplaag werd het een ‘topvakantie’.
- aandacht voor het woord zelf.
Bijvoorbeeld:
‘lachen’ is een werkwoord.
‘hartstikke’ is spreektaal.
- een citaat in een citaat,
Bijvoorbeeld: “Wat bedoel je met ‘onder voorbehoud’ “ zei hij.
- de titel van een publicatie wanneer deze niet cursief of onderstreept is,
Bijvoorbeeld: ‘De Da Vinci Code’.

Let op: bij gedachten komen geen aandachtstekens.

Bijvoorbeeld: Ze dacht: wat is hij mooi.

Ronde Haakjes ()

- Ronde haakjes worden gebruikt bij een verklaring, toevoeging of extra mogelijkheid.
Bijvoorbeeld: (in geval van een toevoeging)
Afwezig: dhr. Tas (studieverlof) en dhr. de Vries (ziek)
Bij de hordenloop was Piet Klein (15 jaar) de snelste.
- Haakjes komen ook in de korte citaten.
Bijvoorbeeld: (in geval van een extra mogelijkheid)
“Op U, leden van de Staten Generaal (...) initiatief te nemen”.

Teksthaakjes []

Teksthaakjes worden gebruikt voor opmerkingen van buiten de tekst, bijvoorbeeld van de redacteur.

Bijvoorbeeld:

Er zijn al veel geruchten en aanvallen geweest [op Lance Armstrong, red.] en nu dit.

Drie punten (...)

Drie punten worden gebruikt:

- Als er een pauze volgt.
Bijvoorbeeld: De prijs gaat naar ... Vera.
- Aan het einde van een zin die niet af is.
Bijvoorbeeld: "ja,maar ..." de leraar onderbrak hem snel.

Let op: na de drie punten komt **geen** komma of extra punt.

Drie punten worden ook gebruikt in een verkort citaat i.p.v. de weggelaten woorden.

De drie punten staan dan tussen haakjes.

Bijvoorbeeld:

De VOC (...) was de eerste multinationalaal ter wereld.

Gedachtestreepje (-)

Het gedachtestreepje:

- geeft een onverwachte wending aan.
Bijvoorbeeld:
De post zou bezorgd worden – maar niet vandaag.
- wordt gebruikt bij een opsomming:
Bijvoorbeeld:
Je hebt nodig
 - 8 ons kabeljauwfilet
 - 2 citroenen
 - 2 eetlepels olijfolie

Aandachtstreepjes (- -)

Aandachtstreepjes maken de lezer extra attent op een tussenzin of een opmerking terzijde.

Bijvoorbeeld:

Zij had de vragen – dat viel mee – allemaal goed.
De supermarkt wordt opgeheven en dat is – zeker voor dit dorp – een regelrechte ramp.

Schuine streep (/)

De schuine streep wordt zonder spatie gebruikt.

- als er een keuze is.
Bijvoorbeeld:
en/of , hij/zij, m/v, ja/nee
- In sommige afkortingen.
Bijvoorbeeld:
t/m (tot en met)
p/a (per adres)
v/d (van de, van den of van der)
- ter aanduiding van een afdeling.
Bijvoorbeeld:
politiebureau/gevonden voorwerpen

Dubbele punt (:)

De dubbele punt komt.

- voor de directe rede.
Bijvoorbeeld:
Hij zei: “Tot morgen”.
- een citaat.
Bijvoorbeeld:
Deze roman begint met de zin: “de magistraat zit zwetend te paard”.
- voor een opsomming.
Bijvoorbeeld:
Ik werk op de volgende dagen: maandag, donderdag en vrijdag.
- bij een verklaring.
Bijvoorbeeld:
De reis ging niet door: er waren te weinig aanmeldingen.

- bij een conclusie.
Bijvoorbeeld:
Er waren genoeg aanmeldingen: de reis ging door.

Let op: na een dubbele punt beginnen de opsommingen, verklaringen en conclusies met een **kleine** letter.

Vraagteken (?)

- Het vraagteken komt na een directe vraag.
Bijvoorbeeld:
“Waar ligt Zweinstein ?” vroeg hij.
- Er komt **geen** vraagteken na een indirecte vraag.
Bijvoorbeeld:
Hij vroeg waar Zweinstein lag.
Zij vroeg zich af of hij het boek wel gelezen had.
- Er komt **ook geen** vraagteken na een gedachte.
Bijvoorbeeld:
Zij dacht: zou hij dat boek wel gelezen hebben.

Puntkomma (;)

- De puntkomma geeft aan dat er een nauw verband is tussen twee opeenvolgende zinnen.
Bijvoorbeeld:
De minister wilde vrede; het werd oorlog.

Let op: de zin na de puntkomma begint met een kleine letter.

- Als de delen van een lange opsomming onder elkaar staan, kan de puntkomma gebruikt worden.
Het laatste deel van de opsomming eindigt met een punt.
Bijvoorbeeld:
Bij het huren van een auto dient men:
 - in het bezit van een geldig rijbewijs te zijn;
 - een verzekering af te sluiten;
 - een borgsom van 200 euro te betalen.

Punt (.)

De punt wordt gebruikt:

- aan het einde van een zin.
Bijvoorbeeld:
Dit is in orde.
- na een afgekort woord.
Bijvoorbeeld:
a.s., ir., jl., nl., bijv., enz.
- in een afgekorte uitdrukking die uit meer woorden bestaat.
Bijvoorbeeld:
d.w.z., i.p.v., m.a.w., t.a.v., t.z.t., z.o.z.

Er wordt **geen** punt gebruikt:

- in afkortingen die initiaalwoorden zijn.
Bijvoorbeeld:
AOW, BV, OM, PVDA, VPRO, VS, dvd, pr, tv, wc, hbo.
- In afkortingen die een letterwoord geworden zijn (een letterwoord wordt als woord uitgesproken en bestaat uit de eerste letters van een woordgroep of delen van een woord).
Bijvoorbeeld:
HEMA, SIRE, TROS, BOB, havo, horeca, pabo, pin, UNESCO, vip, yup.
- Na afkortingen van maanden en dagen.
Bijvoorbeeld:
jan, feb, mrt, apr, mei, jun, jul, aug, sept; zon, ma, di, wo, do, vr, za.
- Na afkortingen van maten, gewichten, natuurkundige en scheikundige namen.
(let op het spatiegebruik)
Bijvoorbeeld:
A4, 100cc, 50 km, 2 kg (maar het is wel **2kg**-verpakking), 1 pk, 80 v, 25 w
(maar het is wel **25w**-lampje), Fe (Ferrum = scheikundige naam voor ijzer).

Kleine letters

De kleine letters worden gebruikt bij:

- woorden waarbij je niet meer denkt aan een bepaalde persoon of plaatsnaam.
Bijvoorbeeld:
brailleschrift
brave **h**endrik
sint-**b**ernhardhond
edammerkaas
een glas **s**pa
een fles **b**ordeaux

- afgeleide woorden van een persoonsnaam.
Bijvoorbeeld:
freudiaans
victoriaans
marxisme

- samenstellingen met namen van feiten.
Bijvoorbeeld:
eerste kerstdag
nieuwjaarswens
tweede **p**aasdag
het **p**inksterfeest
sinterklaaspapier

- jaarlijks terugkerende perioden.
Bijvoorbeeld:
advent
ramadan

- religieuze benamingen en daarvan afgeleide woorden.
Bijvoorbeeld:
christen
islam
hindoeïsme
rooms-katholiek
moslim

Let op: het is **j**oods (het geloof), maar het is wel: **J**oods (het volk).

- geschiedenisperioden en daarvan afgeleide woorden.
Bijvoorbeeld:
het **s**tenentijdperk
middeleeuws
renaissance

Let op: een geschiedenisperiode kan zo nodig **met** een hoofdletter geschreven worden:

Bijvoorbeeld: de **V**erlichting

- maanden, dagen, windstreken en seizoenen.
Bijvoorbeeld:
juni, **d**insdag, **n**oordoosten, **z**uidwesten, **l**ente

Hoofdletters

De hoofdletter wordt gebruikt:

- aan het begin van elke zin.
Bijvoorbeeld:
Elke dag zwemt zij.

Uitzonderingen zijn:

'k **Z**al er zijn.

26 augustus was een zonnige dag.

't **G**ebeurde gisteren.

- bij eigennamen.
Bijvoorbeeld:
Gert **B**akker
Aнна van **B**eek
mevr. **A.** van **B**eek-de **V**rij
dhr. In 't **V**eld
prof. dr. **D**e **V**os

- bij samenstellingen met persoonsnamen.
Bijvoorbeeld:
Nobelprijs
de **K**arel **A**ppeltentoonstelling
Prijs **C**lausplein
Van **G**oghmuseum

- bij het aanspreken van vorstelijke personen.
Bijvoorbeeld:
Hare **M**ajesteit
Zijne **K**oninklijke **H**oogheid

Let op: het is wel **p**rinsses Amalia en **k**oningin Beatrix

- bij namen van huidige personen en zaken.
Bijvoorbeeld:
God de **V**ader
Allah
Torah
Oude **T**estament

Let op: het is: **B**ijbel (de tekst), maar het is ook: de **b**ijbel (het boek).

- bij officiële namen van feestdagen.
Bijvoorbeeld:
Kerstmis
Pasen
Pinksteren
Vaderdag
Moederdag

Suikerfeest Nieuwjaar

- bij aardrijkskundige namen, talen en daarvan afgeleide woorden.
Bijvoorbeeld:
Alpen
Rijn
Friesland
het **F**ries
een **Z**uid-**E**uropeaan
Engelstalig
- bij historische gebeurtenissen.
Bijvoorbeeld:
de **F**ebbruaristaking
de **T**weede **W**ereldoorlog
de **B**oerenopstand
- bij kranten, tijdschriften, titels.
Bijvoorbeeld:
de **V**olkskrant
Vrij **N**ederland
het gedicht: “ **D**e tuinman en de dood”
- bij namen van organisaties, verenigingen, instanties, gebouwen, restaurants en merknamen.
Bijvoorbeeld:
Olympisch **C**omité
Rode **K**ruis
Hoge **R**aad
Tweede **K**amer
Europese **U**nie
Rijksmuseum
Philipsgloeilampen
restaurant “**D**e **K**operen **K**etel”

Komma (,)

De komma wordt gebruikt:

- waar je een pauze of toonverandering hoort.
Bijvoorbeeld:
Ook al sneeuwt het, toch heb ik zin in een ijsje.
- voor het voegwoord **maar** in lange zinnen.

Bijvoorbeeld:

Zij had veel bezwaren tegen dit plan, maar toch accepteerde ze het vanwege de praktische voordelen.

- voor het voegwoord **want**.

Bijvoorbeeld:

Ik ga, want de bus wacht niet.

- tussen twee persoonsvormen en na een bijzin.

Bijvoorbeeld:

Wie **komt, is** welkom (**komen en zijn** = persoonsvormen).

Toen hij was **uitgesproken, werd** het stil (**uitspreken en worden** = persoonsvormen).

- tussen delen van een opsomming.

Bijvoorbeeld:

tennis, hockey, zwemmen, schaken ik vind alle sporten leuk.

- voor en achter een bijstelling.

Bijvoorbeeld:

Michael, mijn buurman, is een beroemd coureur. (mijn buurman = bijstelling).

- voor of na een aangesproken persoon.

Bijvoorbeeld:

Wil je ook mee, Jan ?

Vera, ga je zwemmen ?

- na de aanhef en na de ondertekening van een brief.

Bijvoorbeeld:

Geachte heer,

Hoogachtend,

Met hartelijke groet,

Een komma kan dezelfde zin een andere betekenis geven:

- A. **De leerlingen die geslaagd waren**, gaven een feestje.

De vetgedrukte bijzin geeft hier noodzakelijke informatie over de leerlingen.

Zo'n zin noemen we een **beperkende bijzin** en krijgt alleen **aan het eind** een komma.

Het gaat in deze zin alleen om **die** leerlingen die geslaagd waren en **niet** om **alle** leerlingen.

- B. Leerlingen, **die geslaagd waren**, gaven een feestje.

De vetgedrukte bijzin geeft hier **niet** noodzakelijke informatie over de leerlingen.

Zo'n zin noemen we een **uitbreidende bijzin** en krijgt een komma **aan het begin** en **het eind** (behalve wanneer de bijzin aan het eind van de zin staat, dan volgt een punt).

Het gaat in deze zin immers om **alle** leerlingen.

Aaneengeschreven of los

- samenstellingen en afleidingen worden zoveel mogelijk aaneengeschreven.

Bijvoorbeeld:

coauteur	kortetermijnpolitiek
coöperatie	milieuonvriendelijk
vijfsterrenhotel	rodekoolstampot
Boschkoelkast	tweedelijnszorg
bruingelig	vipbehandeling
havoër	

Let op: Rode Kruispost, Tweede Kamerfractie

- samenstellingen met: **anti, loco, mini, maxi, privé, pro, pseudo, quasi, semi en vice** worden aaneengeschreven.

Bijvoorbeeld:

antiglobalist
locoburgemeester
quasigrappig (quasi = zogenaamd)
semiofficieel
vicevoorzitter
privéauto

Bij klinkerbotsing, dus bij twee (gelijke) klinkers die samen één klank vormen, komt er een koppelteken.

Bijvoorbeeld:

auto-**o**nderdeel
studie-**e**uren
zee-**e**end
zo-**e**ven

Voor de duidelijkheid mag ook een koppelteken gebruikt worden.

Bijvoorbeeld:

achter**u**itgang maar het mag ook zijn: achter-uitgang.

Let op:

vrijtijdsbesteding (dus aan elkaar) = vrije tijd invullen.

vrije tijdsbesteding (dus los van elkaar) = zonder beperking de tijd invullen.

Engelse samenstellingen als leenwoord

In het Engels worden woorden die samen **één** begrip vormen, vaak los van elkaar geschreven.

Van oorsprong Engelse samenstellingen worden zo veel mogelijk aaneengeschreven in het Nederlands,

Nederlands
diskjockey

Engels
disc jockey

interim-manager
leasecontract
masterclass
officemanager
parttimejob

interim manager
lease contract
master class
office manager
part-time job

Getallen

Getallen worden aaneengeschreven.
Na duizend komt een spatie.
Miljoen en miljard zijn losse woorden.
Bijvoorbeeld:
achtentachtig
honderdzevenendertig
achttienhonderdtachtig
honderdduizend
tweehonderd
dertig miljoen (los van elkaar)
twee miljard (los van elkaar)

Let op: drie vierde (los van elkaar), driekwart en driekwartsmaat (aaneengeschreven)

Er, hier, daar en waar en voorzetsel(s)

- Woordcombinaties met **er, hier, daar, waar** worden meestal aaneengeschreven.

Bijvoorbeeld:

ertegen
ervan
hierin
daarheen
waarover
ertegenin
waarvandaan

Bijvoorbeeld:

Hij is **ertussenuit** geknepen.
Welke regels hou jij **eropna** ?
Kom op we gaan er **tegenaan** !
Na die blunder kreeg ik **ervanlangs**.

Let op:

Deze woordcombinaties worden **niet** aaneengeschreven als het voorzetsel bij het daarop volgende woord hoort.

Bijvoorbeeld:

Het pakje zit **hier in** de tas. Het pakje ziet **hierin**.
Ga daar **na** de kerk links. Ga **daarna** rechtdoor.

Dubbel voorzetsel voor het zelfstandig naamwoord

Een dubbel voorzetsel dat bij een zelfstandig naamwoord hoort, krijgt een spatie.
Als er geen zelfstandig naamwoord achter komt, wordt het **aaneengeschreven**.

Bijvoorbeeld:

Ik zit achter in de bus	(achter en in zijn voorzetsels)	Ik zit achterin .
Het ligt boven op de plank	(boven en op zijn voorzetsels)	Het ligt bovenop .

Er, hier, daar, waar en een werkwoord met een vast voorzetsel.

Deze woordcombinaties worden **niet** aaneengeschreven als het laatste voorzetsel een vast onderdeel van het werkwoord vormt.

Bijvoorbeeld:

aankomen op	Nu komt het erop aan .
invallen	Zij valt hier in als weekendhulp.
inzetten	De gokker zet in op winst, hij zet erop in .
meedoen	Doe jij daaraan mee ?
opzien tegen	Hij ziet ertegen op om te koken.
uitgaan van	Ik ga ervan uit dat jij meebetaalt.

Let op: eruitzien = hij **zag eruit** als een beest.

Een voorzetsel voor een werkwoord

Een voorzetsel wordt alleen nog vast aan het werkwoord geschreven als het een vast onderdeel is van dat werkwoord.

Bijvoorbeeld:

Moet je die auto nog inrijden ?	maar het is wel: De straat in rijden .
Het overleg is uitgelopen .	Maar het is wel: De kamer uit lopen .